№ 54 Մարտի 25 (Ապրիլի 6) 1881 Մարտի 25 (Ապրիլի 6) № 54

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ. կէս տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպէկ:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Օտարաշխարհեցիք դիմում են այս հասցէով
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարվում են իւրաքանչիւր տողին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ռուսահայք և Թիւրքահայք. Նամակ Նուխուց. Նամակ Աղեքսանդրապոլից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Թիւրքիա. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Դաւիթ բէկ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒՍԱՀԱՅՔ ԵՒ ԹԻՒՐՔԱՀԱՅՔ

—

Մինչդեռ այս անմխիթարելի հանգամանքի վրա Կ. Պօլսի մի քանի հայերը „գործիչների մէջ" որոնց թւում պակաս չեն և զանազան ազնուական փիլիսոփաներ, ո՛չ մէկը երբէք հոգ չէ տարել, այլ լոկ մեզնից պատրաստ փող են ուզել: Մի քանի այս տեղի „մեծ քաղաքագէտների" հետ (որոնց յատկանիշն է մի անհատական բան առած ժամանակ անգամ բազմախորհուրդ կերպով ցուցադրելը անձին ծանրութիւն, բայց ոչինչ չասելը, բացի գաղտնապահութիւնից) անձամբ խօսելով խնդրոյ, որ այնպիսի մի ընդհանուր մեղ, մինչդեռ մէրը սակայն, „անհնարին է", որովհետև այդպիսի գիւղատնտեսական անզգուշութիւններ մեզ հարցրելը „քաղաքականութեան կը գցէ", Ինձնայելի՝ բան, որ միայն Կ. Պօլսի մէջ կարելի է լսել. ասեցէ՛ք խնդրեմ՝ միթէ՞ հարիւր անգամ աւելի անկարգութեան չէ՝ միշտ մի մեծ ապագայի վրա զառանցութիւններ անել, քան թէ թողնել խեղճ „մեծ ապագան" մի կողմ և խօսել այն ցամաք էկոնոմիքական (անտեսական) ներկայ հողի վրա, որի մասին բնաւ մենք քաղաքական զառանցութիւններ չենք պահանջում, այլ լոկ համեստ և անմեղ խրատութիւններ...

Հիմա քիչ ուշադրութիւն դարձնենք այն միջոցների վրա, որոնցով Կ. Պօլսի գործիչները ձգտում են Հայաստանի համար „ապագայ պատրաստելու" գործին: Ասեցէ՛ք աղաչեմ՝ մի մարդ, որը տունը բոցի, փորը սոված, մարմինը մերկ, մի կտոր չոր հացի կարօտ առնելով է այդ արտասուքով թողնել տուն ու տեղ, կին ու զաւակ ու հազարաւոր վերստ ճանապարհ գնալ հայրենիքից դուրս անհիւրընկալ մարդկանց մէջ՝ Թիֆլիս, Կ. Պօլիս, Աղրիանուպօլիս, Զմիւռնիա և այլն, գրասենեակների ծառայութեան մէջ իր օրական ապրուստը հայթայթելու համար, այդպիսի մարդուն ապագայ տալու համար ի՞նչ է հարկաւոր, ուսո՞ւմ թէ մի ուրիշ բան: Կարծեմ որ ուրիշ բան, որովհետև բնական է որ ո՛չ միայն նախակրթական ուսումը, այլ և երբեմն համալսարանական ուսումը անգամ ընդունակ չէ լինում մարդուն մի ապահովութիւն տալ, եթէ այդ ուսումը չէ երկրի մէջ գործադրելի մի [illegible]: Ուրեմն ո՞րն է այդ ուրիշ բանը, որի վրա է խօսքը. դա այն հարուստ բնութիւն Հայաստանի բերքերը ազնուացնելը և մշակելն է, որի պակասութիւնից խեղճ Հայաստանցի Հայը օրն ի բուն արիւն քրտինք է թափում, բայց իր օրական ապրուստը չէ կարողանում վաստակել: „Բա՜ն, ի՞նչ նորութիւն, ո՞րն է Հայաստանի բերքերը", կասէք դուք զարմանքով, որովհետև փոխանակ Հայաստանի հողի վրա նայելու, ձեր միտքը և աչքերը միշտ նորա երկնքի վրա են եղել, մինչդեռ այդ ապացուցեցիք մինչև հիմայ բոլոր ձեր գործունէութեամբ: Հայաստանի բերքերը օրինակ ասենք են. Մուշի դաշտը արդիւնահանում է ծխախոտ, բայց ժողովուրդի ազնուութեան պատճառաւ, այդ ծխախոտը փոխանակ իր աւանդի մէջ ազնուանալու, դէպի վայրի անասունն է գնում, վասն որոյ նորա արդիւնահանութիւնը և առևտուրը չէ կարողանում վարձատրել ժողովուրդի աշխատութիւնը: Ուղարկեցէ՛ք այդ խեղճ ժողովրդին և փոխանակ այդ հարիւր լիրանոց ուսումնարան բաց անելու նորա երկրում և Զմիւռնիայի աշխարհագրութիւնը ու Աֆրիկեան դաշտերը սովորեցնելու, ծախեցէ՛ք նորա համար տարին միայն տասը լիրա, գնեցէ՛ք այդ փողով Բուլղարիայից կամ մի ուրիշ տեղից ծխախոտի ազնիւ տեսակների սերմեր ու բաժանեցէ՛ք Մուշի դաշտի մէջ, Վանայ դաշտի մէջ մեղ և գրախօսայի բնութիւնը հանձնարարում է Փուլրիկ տասն այծերի բազմանալուն, որոնց բուրդը անհայն փառաւորութեամբ կարողանում է մրցել խառնիքական հռչակաւոր մերինոսների հետ, խեղճ Հայ կինը, չը նայելով բոլոր իր աւանդական արուեստին, չէ կարողանում այդ չքնաղ հարստութիւնից պատշաճաւոր արդիւնք առնել. փոխանակ „մայրի՛կ, մայրի՛կ" այն դարդախառն մայրիկ, որոնցից մարդ չը գիտէ ո՛ւր փախչէ մայրաքաղաքներում, փոխանակ այդպիսի „մայրիկ" պատրաստելու, առում եմ, պատրաստեցէ՛ք հենց մի հատ աղջիկ մի գործարանի մէջ, որոնց նա սովորէ Փուլրիկ բուրդը լաւ մշակելու, լուանալու, գզելու, մանելու, ներկելու, հիւսելու ու գործելու եղանակները, որոնց նա կարողանայ յետոյ սովորացնել իր քոյրերին և այդպիսով հացի դուռ բացել նոցա համար: Դիարբէքիրի նահանգում մի քանի տարի է, որ չերամի որդերը հիւանդութեան են ասացել, որով չերամաբուծութիւնը և մետաքսագործութիւնը ընկել է, թողնելով նոյն Հայ ժողովուրդը վշտաութեան մէջ. փոխանակ ուսումնարաններ բանալու այդ ժողովուրդի մէջ, ընծա՜յք որևէ նորա մի երիտասարդ բայց ծախսել ու տարին սերմեր բերել տալ Կովկասից կամ այլ տեղից, որը բաժանելով Հայ ժողովուրդին, հազարաւոր յուսահատուած ընտանիքներ կը փրկէք: Քարբերդի գաւառում Հայ ժողովուրդը գինեգործութեամբ է պարապվում, որով նա բաւական մեծ արդիւնահանութիւն ունէ, աշխատեցէ՛ք այդ արդիւնահանութիւնը աւելի ևս մշակել, որով նա տարածվի աւելի ևս մեծ շրջանի մէջ. չէ՞ որ թուրքի շրջակայքը հարուստ են երկաթի և պղինձի հանքերով. թէպէտ մեծ ծախսեր է հարկաւոր այդ հանքերը մշակելու համար, բայց ապահով եղէք, որ եթէ գիտէք Ռուսահայերին հասած և փառահութիւն ներշնչելով դէպի ձեր ընդունակութիւնը, նոքա ձեզ կօգնեն այդ գործի մէջ, որով

ԴԱՒԻԹ ԲԵԿ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

(1722—1728)

—

ԺԴ.

Մի և նոյն ասուր ուշ գիշերային պահուն Դաւիթ բէկի ննջարանը լուսաւորված էր իւղային ճրագով, որ դրած էր փայտեայ աշտանակի վրա: Տախտի վրա նստած էր բէկը, իսկ նորա մօտ գինեվաճառ Սաքուլը: Տան բոլոր դռները կողպված էին, ծառաները, սպասաւորները, ազգականները, բոլորը քնած էին: Ամբողջ տունը մթափառ էր խորին, խաղաղական լռութեան մէջ:

Գինեվաճառի մօտ մի սափորի մէջ դրած էր գինի, որից երբեմն իր ձեռքով ածում ու խմում էր, կարծես, կոկորդը թրջելու համար, որպէս զի աւելի դիւրութեամբ շարունակէ իր երկարաշունչ խօսակցութիւնը:

—Այո, ասում էր նա, Դաղստանում այնպիսի անուն եմ առել, որ թէ մեծը և թէ փոքրը բոլորը ինձ ճանաչում են երկրում ասած: Այնտեղ միայն այդ անպիտան վրացիները չեն յարգում Սաքուլին, իսկ այնտեղ, Դաղստանի խանի հետ, ես [illegible] եմ համարում:

—Այդ բոլորին հաւատում եմ, Սաքուլ, ասաց նորան բէկը,—դու այն ասա, թէ խանը ինչ ազդեցութիւն ունի Դաղստանում:

—Այն ազդեցութիւնն ունի, որ եթէ մեզ բարեկամանալու լինի, ամբողջ Դաղստանը կը ձեռնէ մեզ գալ: Նորանից մեծ էլ ո՞վ կայ այնտեղ: Նա բոլոր լեզգիների թէ հոգևոր և թէ մարմնաւոր գլուխն է: Ամենքը Աստուծոյ նման պաշտում են նորան:

—Լեզգիներ սիրում է:

—Եթէ առաջարկելն ինձ հետ սերտ դաշինք կապել, նա կընդունէ՞ր այդ վերջինը:

Այդ բոլորը, ինչ որ հարցնում էր բէկը, իրան աւելի լաւ յայտնի էր, քան թէ Սաքուլին, միայն նա կամենում էր գինեվաճառի կարծիքը հասկանալ:

—Այդ բոլորը շատ լաւ, ասաց տարաւ բէկը.—ուղիղն ասա, Սաքուլ, դու հայոց ազգը, հայոց երկիրը սիրում ես:

—Այդ ինչ հարցնելու բան է, [illegible], ի հարկէ սիրում եմ, պատասխանեց գինեվաճառը այնպիսի մի զարմացումով, որքան կը զարմանար նա, եթէ մէկը հարցնելու լինէր. «դու այդ սափորի դրած գինին սիրում ես», թէև գինու մասին նա աւելի պարզ, աւելի որոշ գաղափար ունէր, իսկ հայոց ազգի և հայոց երկրի մասին այնինչ գաղափար չունէր:

—Ինչով ես սիրում, հարցրեց բէկը:

—Ինչով պէտք է սիրեմ. իմ կեանքում ոչ մի անգամ հայոց պասը չեմ կերել, ես հայ եմ ծնվել, ինձ մկրտել են հայոց եկեղեցում, նոյն եկեղեցում ամեն տարի հաղորդվում եմ ես, նոյն եկեղեցում եմ պսակվել, նոյն եկեղեցում կը տանեն իմ մարմինը, երբ կը մեռնեմ, այնտեղ իմ մեղքերի համար պատարագ կը մատուցանեն և այնտեղից քահանան կը տանէ ինձ թաղելու: Հիմայ տեսնում էք, ես որքան սիրում եմ:

Այդ ասելով այն [illegible] Սաքուլը, որ լցրեց գինու բաժակը և լուռ անուշ արեց, դուրս իր մտքում արմնելով այն ազգի կեանքը, որին սիրում էր:

Իսկ բէկը նկատելով, որ գինեվաճառը «հայոց ազգը», «հայոց երկիրը» բառերը չէ որոշում եկեղեցուց ու նորա կրօնական արարողութիւններից,

—Ահա այդ տեղից սկիզբ բռնենք, ասաց նա.

—Ցանկանում եմ, սիրելի Սաքուլ, որ դու շատ ես սիրում հայոց եկեղեցին, որի մէջ դու մկրտվել ես, հաղորդվել ես, պսակվել ես, որի մէջ պիտի տարվի քո մարմինը մեռնելուց յետոյ, որի մէջ քո մեղքերին թողութիւն կը լինի, երբ հայոց քահանան քո հոգու համար պատարագ կը մատուցանէ: Բայց դու գիտես, որքան շատ են քո մեղքերը և եկեղեցին որքան մեծ բարերարութիւն է անում քեզ, որ սրբում է, մաքրում է նոցանից.

—Գիտեմ... գիտեմ... հոգւոց հանելով պատասխանեց գինեվաճառը,—գիտեմ որքան շատ են իմ մեղքերը...

Աւելի չարագործ գիտէր՝ որքան շատ էին իր մեղքերը. նա իր կեանքում ամեն տեսակ ոճիրներ գործած էր: Եւ որովհետև վաճառական, որ ամեն բանի վրա շահի կէտից է նայում, նա հաւատացած էր թէ որքան շատ պարտական է հայոց եկեղեցուն, որ մաքրում էր նորա հոգու աղտերը, որ ազատում էր նորան դժոխքի կրակից: Եւ այդ բոլորը կատարում էր եկեղեցին համարեա թէ ձրի, համարեա թէ առանց վարձատրութեան կամ փոխարինութեան պահանջելու: Մի քանի շահիներ տալով տէրտէրին, կարելի էր նորա մօտ խոստովանվել, հաղորդվել, նորան պատարագ մատուցանել տալ: Դա խիստ էժան բան էր Սաքուլի կարծիքով. մի քանի շահիներով նա գնում էր մի քանի հազարների մեղքեր: Կարելի էր մեղքերն կողոպտել, մարդ խաբել և հազարներ վաստակել, բայց փոխարէնը չտալ տէրտէրի աջին, «մեղայ» ասել, և ազատ, մաքրված դուրս գալ եկեղեցուց: Ինչու չը սիրել մի այդպիսի եկեղեցին:

Բէկը աշխատում էր խելքն ազատ քաղել Սաքուլի այդ կեղծաւորութիւնից, որ ծնուցել էր եկեղեցու մէջ ոչ միայն լոկ կոյր հաւատ դէպի եկեղեցին, այլ մի տեսակ նախանձախնդրութիւն ևս դէպի նորա ծէսերը, մի տեսակ սէր ևս դէպի նորա հաստատութիւնը:

—Ի՞նչ կանէիր, Սաքուլ, եթէ մէկ մարդ հայոց եկեղեցին, որը դու այնքան սիրում ես, կը պղծէ, նորան անասունների ախոռատուն կը շինէ, նորա սրբութիւնները կը կողոպտէ և իր կնոջ համար զարդեր կը շինէ, նորան քարուքանդ կանէ ու իր տան շինութեան համար կը բանեցնէ, նորա մէջի ժամն ու պատարագը կարգելէ.

—Ինչ կանէիր, հարցնում եմ քեզանից, դու այդ մարդուն.

—Ես նորան կը սպանէի.

—Ես էլ կը սպանէի, Սաքուլ,—իսկ եթէ այդ չարագործութիւնները կատարողը մի մարդ չէ, այլ մի ամբողջ ժողովուրդ է, այն ժամանակ ինչ կանէիր.

—Ես կաշխատէի այդ ժողովրդին ոչնչացնել.

—Շատ լաւ, ես էլ նոյնպէս կը վարվէի, Սաքուլ,—Բայց դու կարող ես մի ամբողջ ժողովուրդ ոչնչացնել.

Սաքուլը մի քանի վայրկեան մտածեց և ոչինչ չը գտաւ պատասխանելու: Յանկարծ մի նոր գիւտ արած մարդու նման ուրախութեամբ ասաց.

—Ես, ի հարկէ, մենակ չէի կարող ոչնչացնել, բայց ես ընկերներ կը ճարէի.

—Արդարև է, սիրելի Սաքուլ, ես էլ ընկերներ կը ճարէի.—Բայց դու ճանաչում ես մի ժողովուրդ, որ այդպէս վատ է վարվում մեր հաւատի, մեր եկեղեցու դէմ.

—Ես չեմ ճանաչում մի այդպիսի ժողովուրդ, ասաց Սաքուլը.—ես Թիֆլիսից այն կողմը չեմ տեսել.

Սաքուլը ճշմարիտ էր ասում. նա Թիֆլիսից այն կողմը, դէպի Հայաստան երբէք չէր գնացած, և բնաւ տեղեկութիւն չունէր ոչ միայն Հայաստանում բնակվող օտար ազգերի մասին, այլ նոյն իսկ հայերի մասին: Նա ծանօթ էր Վրաստանի և Կովկասի լեռնաբնակների հետ միայն: Այդ պատճառով բէկը ստիպվեցաւ մանրամասնաբար պատմել նորան, թէ Թիֆլիսից այն կողմը կայ մի ընդարձակ աշխարհ, որ

գուք շատ մեծ ծառայութիւն արած կը լինէք այդ երկրին, քան թէ երգելով․․․ Քանի՞ մէկը ասեմ այսպիսի բնական հարստութեանց, որոնք ծնուել երեսի վրա ու բարձի թողի արած, երեսառու Հայաստանը հաւասար են արել Սահարայի եւ Արաբիայի անապատների ապարդիւնութեան. աշխա՛տ տեղ վրա մտածեցէք նորա, ինչ յետոյ հայ մանուկների գլուխը սնանութեան ու օգնելով լցնելու վրա. աշխատեցէք, լցրէք նորա նորա փորը, ծածկեցէք, մարմինը եւ այնուհետև տուէք նորան ուսումնարան վերացական բաներով զբաղեցնելու. խոկ եթէ կարծում էք, որ այդ վերացական բաները նորա միտքը կը բանան, ուրեմն եւ հարստութեան կը նպաստեն, շատ սխալւում էք. որովհետև որչափ Հայաստանցի մարդու միտքը բացվի, գարձեալ ձեր ասեն ցածի չափ չի բացվի. բայց թող տուէք ինձ հարցնել, քանի՞ անուշնեք էք լցրել դուք ռաշիով ձեր վերացական ու բնդհանուր օգտյին զարգացմամբ․․․

„Ուրեմն ի՞նչ անենք, անենք էլ աշխատենք Հայաստանի մէջ արհե՞ստ ու արուեստ տարածել" կը հարցնէք դուք գուցէ զարմանալով մի Ռուսահայի միամտութեան խորհուրդի վրա։—Այո, նախ արուեստ ու արհեստ զարգացրէք Հայաստանի մէջ, բարուօքեցէք այդպիսով նորա անտեսական եւ նիւթական դրութիւնը, ազատեցէք հարկը հացը թոյլ եւ գայթ ասեք՝ գրաւատրման բնանութեան օտարութիւն դիրք գնալուց, այնուհետև հայ մանուկներին նստացրէք նախակրթարանների մէջ.—երգել տուէք „Արեք հայկազունք․․․" գուցէ շատերը ձեզնից ասեն, թէ իւրացանչիւր բնիկութիւն անէ իր զատ նպատակը, որից նա չը պիտի շեղվի։ Շատ լաւ, բայց միթէ բոլորի նպատակը Հայաստանի բարօրութիւնը չէ՞ այս բաժի բնդարձակ մտքով. ուրեմն այս բանի մէջ ի՞նչպէս կարող է շատ նպատակներ լինել, բացի այն, որ բնտրել այն նպատակը, որը ուղղակի հասցնում է իր ուղղ՝ Հայաստանի բարօրութեան, այսինքն նիւթական բարւոքման, անտեսական բարեկեցութեան և մարգակային կենդանատարութեան հայրենեաց հողի վրա, իր գաւառների ու պատերի գիւղացիների մօտ։ խոկ եթէ կարծէք, որ այս անենը շատ հեշտ կարելի է անել մի, երկու, երեք տարիների մէջ, շարաշար կը սխալուէք, ասելի շատ ժամանակ և զոհաբերութիւններ է հարկաւոր անցնել Հայաստանին մի փայլուն նիւթական դրութեան տալու համար, քան թէ դուք կարծում էք։

Բայց ո՞րն էք կատարել դուք վերոյիշեալ առածներից, որ՞ վրա էք մտածել և մեզ Ռուսահայերիս հետ խորհրդակցել. ոչ մէկը. դուք միայն մի բան էք կրենել երազի մէջ գել խօսող մարդու պէս, „ուսում, ուսում, ուսում", եւ այդպիսով համ՝ ձեզ էք արել, համ մեզ պահել անյայտութեան և խաւարի յոյսերի մէջ։ Բայց ինչ անցաւ՝ անցաւ. խօսենք այսուհետ անելիքի վրա, որը բացարոշ կերպով յայտնում եմ կ. Պոլսի գործիչներին, որ պիտի լինի Ռուսահայերի գործնական հայրուսերների համաձայն, այլ ոչ ցնորական միջոցներով։ Այս դասն, բայց բաց յայտարարութիւնը կ. Պոլսի գործիչներին անելը մանաւանդ պարտաւորութիւն եմ համարում նորա, որ վաղ թէ ուշ պարտաւոր եմ «Մշակի» լրագրի միջոցով, նոյնպէս գուցէ և ուրիշ լրագրիների էջերում, լի ու լի հաշիւտալ ռուսահայերին այն անենի մէջ, ինչ տեսել եմ կ. Պոլսի ազգայինների գործունէութեան վերաբերութեամբ. այն ժամանակ ինչ ասվեց՝ ասվեց, նորան ոչ յետ առնել է կարելի և ոչ ուղղել. այդ անենը ես ասում եմ, փաստ լինելով որ ինձ լաւ է յայտնի ռուսահայերի երազները և տրամադրութիւնը, որոնց հետ պատահել է գործ ունենալ արդէն ամբողջ երկու տարի։ Թող որ ամենայնութիւն անէ ռուսահայերի նպատակների, թող ԲԱՐՆԶԱԼ ուշադրութիւն դարձնել այս կէտերի վրա․․․

ԳՐԻԳՈՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ՆՈՒԽԻՑ

Մարտի 17-ին

Շարունակ մնալով անձրեւոտ պարագայ Թիֆլիսայի պ. Լեբեդ Նորեբուանց Յրանսիայից ստացել է մեծ քանակութեամբ և գանազան յատկութեան շերամի սերմեր։ Պարոնը՝ պայմանաւոր կերպով բաժանելով այդ սերմերը Նուխու և Գեոկչայի գաւառներում, մտադիր է այդպիսով վերականգնել մեր երկրի շերամապահութեան նախկին ծաղկած վիճակը։ Սա մի փորձ է. այդ պատճառով էլ խորհուրդ ենք տալիս ժողովրդի արուեստով պարապողներին, որ. մի կողմից պահելով այդ լաւ յատկութեամբ վկայված սերմերը, միւս կողմից էլ, մի առ ժամանակ, անուշադիր չը թողնեն և իրանց ունեցած տոհմական սերմերի պահելը, որպէս զի, եթէ տամքինի պահպանելը չը բարւոքի մեր երկրի շերամապահութեան արդիւնաբերութիւնը, մի և նոյն ժամանակը չը զրկվենք և երկրորդ տեսած բարիքից, որով վերջին տարիների ընթացքում մեր կողմերի ապրուստագիտութիւնը բաւականին զօր է։

Երէկ մի շատ հաւատարիմ անձից լսեցի, որ Ղազախի գաւառակի պրիստաւ պ. Ալեքսանդրով Նորեբուանը մի խիստ գիւղայու պաշտպանելով բաց փորձն և մէջբերն այնքան մտրակի հարվածներ է տալ տուել, որ գիւղացին՝ չը կարողանալով դիմանալ այդպիսի մի խիստ պատժի. մահամերձ դրութեան մէջ կիւանդ է։ Այսպիսի անխիղճ վարմունքի պատճառով, որի նմանը շատ անգամ է կրկնվում, գիւղական ժողովուրդը սաստիկ անբաւական է Ալեքսանդրովից։ Հիւանդի ազգերը մտադիր են բողոքել այդ մասին, որ հարկաւոր է։

Մեր քաղաքում գաղութիւններն այնքան շատացել են, որ մէկ գիշերվայ մէջ չորս տեղից ապրանքներ յափշտակեցին։ Այդ, հաւանիա, անեն որ կրկնվող գողութիւններից և ոչ մէկը չը բացվեցաւ։

Վերջապէս Լիզիանի կարգադրութեամբ վարգաչէնքի Պալատաս անդրա քահանայի զործերի քննութիւնը յանձնվեցաւ Նուխուի Սրմէօն քահանայ Տէր-Պօղոսեանցին, որին ազնական է նշանակված և անզական հոգեր կառավարութեան քարտուղար պ. Կարապետ Փիրզադեանց։ Համոզվելով թէ մէկի և թէ միւսի այսպիսի գործերի մէջ ցոյց տուած հմտութիւնը, մանաւանդ ի նկատի ունենալով որ մանաւորապէս էլ յայտնի են որանց այն բոլոր անցքերի մանրամասները, հաստատակութիւնը հաւատացած է, որ քննչական անձնաւորութիւններ խղճի մտօք և խնայողի կերպով վերաբերվելով գէպի այսպիսի մի նշանաւոր ժողովրդական հարց, արդարութեամբ կը կատարեն իրանց վրա դրած պարտաւորութիւնը, ամենևին չանելով ժողովրդի սուրբ իրաւունքը։

Անցեալ տարիները հացի թանգութիւնից ազատ քաղելով ժողովրդին հարստանարող առեւտրականները և չարչիները, որոնք մէկին տասը թանգ գներով ծախեցին իրանց ապրանքը և անհաշիւ գումարներ շինեցին, այս տարվայ սկսած նոյն գիտաւորութեամբ հացահատիկների մեծ քանակութիւն էին ժողովել. բայց այս տարի՝ հացի ավել որ արժանանալու պատճառով, ստիպված են կորցնել անհաշիւ գումարներ. Շատերն էլ, որոնք փոխ առած փողով էին կամենում հարստանալ, այնպիսի սարսափելի վնասների հանդիպեցան, որ փոխ առած փողն էլ չեն կարողանում վերադարձնել պարտատիրոջը։ Այս խոտոր երկար ժամանակ չի մնանայ։ Այժմյան ալիւրի մի փութը ծախվում է 15 կ., ատարինը՝ 10 կ., բրինձ, ձաւ, գարիները, հաւր նոյնպէս թանգ են։ Անասուն այնպէս քշած է, որ քարվանսարաների կաշէների տակ չղջիկներն են բուն դնում։ Փաղաքի մէջ հինգից երեքը պարապ մարգիք են. Շատ գեղեցիկ օրեր է անում, բայց հաշւու զորաբաժինների հասը ուշնչացնում է գարնան բոլոր թարմութիւնը։

Մ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ՍՂՆԱԽԻՑ

Մարտի 18-ին

Մի աչնախաղի մասպարծ, Անտոնա Գանջեցեանց, իր առեւտրի պատճառով գնացած լինելով Լագոգեխ, լսում ենք, որ յանկարծ խելագարվել է, բոլորէ տառով և գլխարոց ընկնում է մերձակայ անտառները։ Ահա, ամբողջ երկու ամիս է որ անյայտ է, չը գիտեն մեռած է, թէ կենդանի։ Նորա աղբերը փոխանակ որոնելու իրանց եղբօրը, զրկացի խոսքով առհասանել ժամանակին են սպասում, որ յայտնվի։ Դեռ. էլի սպասում են։ Ահա նախապաշարեալ ժողովրդի պատշաճ խելագարութեան պատճառն էլ խոցի միջոցին են գուրս բերում գրքացի խոսքով, որ թէ խեղճը ուխտած է եղել չուտել խոզի միս, բայց կերել է։

Մէկ ամիս առաջ վախճանվեցաւ 90 ամեայ մի ծերունի, Յովսէփ Ամիրխանեանցը, որը իր մէ

—Ինչ՞ հնար։

—«Պէտք է յունը չան հետ կապակցել»,—Հասկանում ես այդ խօսքերը, Սաքուլ։

—Հասկանում եմ․․․ բայց չը գիտեմ ո՛ր յունը ո՛ր չան հետ պէտք է կապակցել։

—Ես քեզ կասեմ, սիրելի Սաքուլ։

Երբ խօսակցութիւնը հասնում էր այն կէտին, որ բէկը ժամանում էր իր նպատակին, նա գործ էր ածում «սիրելի» բառը, որը սաստիկ զինք էր գալիս Սաքուլին, մանաւանդ որ այդ բառը լսվում էր Վրաստանի ստաջին պետական մարդու բերանից։

—Ասա, սիրելի Դաւիթ, ո՛ր յունը ո՛ր չան հետ․․․ հարցրեց գերեվաճառը, իր կողմից ևս քնքշութիւններ գործ գնելով։

Բէկը ուշադրութիւն չը դարձնելով նորա յանդգնութեան վրա, որ իրան թոյլ էր տալիս այս տարեհան բնտանեկանութիւն, շարունակեց.

—Դու մի քանի րոպէ առաջ ասեցիր, թէ Դաղստանի խանի հետ լաւ ծանօթ ես, թէ նորա հետ ծունկ ծնկի առած ես նստում, այդպէս չէ՞։

—Ուղիղ այդպէս է, ինչպէս ես ու դու նստած ենք։

—Ուրեմն դու ազդեցութիւն ունես նորա վրա։

—Ինչ որ ասելու լինեմ, խօսքս գետին չի գցի։

—Ես խանը Դաղստանում առաջի մարդն է։

—Նրանից յետոյ միայն Աւարներն են համարւում։

—Հիմա լսիր, Սաքուլ, շնչահեղ բէկը, գերեվաճառի ուշադրութիւնը դարձնելով իր վերջին խօսքերի վրա.—պէտք է այդ խանին կապակցնել Հայաստանում բնակվող մահմեդականների հետ, պէտք է միմեանց խնդրել տալ, որ հայերը ազատվեն.—Այժմ հասկանում ես, թէ որ յունը որ չան հետ պիտի կապակցել։

—Հասկանում եմ․․․ Բայց ինչ հնարքով,

Հայաստան է կոչվում, թէ այդ երկիրը հայոց բնիկ հայրենիքն է, թէ հայերը մի ժամանակ այնտեղ թագաւորութիւն ունեին, իսկ այժմ ապրում են այնտեղ մահմեդական պետութիւնների ու Թուրքերի։ Եւ այս նկարագրից հայերի թըշուառ դրութիւնը մահմեդականների ձեռքում, և ամենասաստիկ կերպով, որքան կարող էր ազդել Սաքուլի քարացած սրտի վրա, պատմեց թէ ովքեր բարբարոսութիւններ են գործ դնում մահմեդականները հայոց կրոնի և եկեղեցու դէմ։

—Ահա դա է այն ժողովուրդը, որի մասին խօսում ենք, Սաքուլ, ասաց բէկը իր պատմութիւնը վերջացնելուց յետոյ։—Հիմայ կարող ես մի հնար մտածել այդ մահմեդականների ոչնչացնելու համար։

Սաքուլը ձեռքը տարաւ գէպի ճակատը, մի քանի անգամ շփեց նորան, գուցէ իր գլխից մի միտք կարողանայ դուրս բերել, բայց ոչինչ չը գտաւ։ Եւ այս լցրեց գինու բաժակը, խմեց, իր մտածութեան բնդունակութիւնը աւելի զարթնելու համար, բայց դարձեալ ոչինչ հնար ցույց տալ չը կարողացաւ։

—Իմ խելքս ուրիշ ոչինչ չէ գալիս, ասաց նա երկար մտածելուց յետոյ։

—Ցնծում ես, Սաքուլ, դու բաւական խելացի մարդ ես, եթէ սատանայի չափ բան գիտես, բայց այդ հասարակ բանը չես հասկանում։

Բէկի յանդիմանութիւնը գերեվաճառի անհաւատացողութեան մասին սաստիկ ծանր թուեցաւ նրան, մանաւանդ երբ լսեց այն մեծ գովասանքը, թէ նա «եթէ սատանայի չափ» բան գիտէ։ Այդ բաւական ազդեց նորա ինքնասիրութեան վրա, թէ ինչու ինքը անընդունակ գտնվեցաւ բէկին մի որ և է հնար ցոյց տալու մէջ։

—Ես քեզ կը սովորեցնեմ մի հնար, Սաքուլ, ասաց նրան բէկը։

հարցրեց գերեվաճառը,—ձեզ յայտնի է որ մահմեդականներն մահմեդականի հետ կապակցելը բաւական դժուար բան է։

—Այդ ուղիղ է, եթէ նրանք մի և նոյն աղանդին պատկանէին, բայց Դաղստանի լեզգիները պատկանում են «սուննի» աղանդին, իսկ Հայաստանի Թուրքերն ու պարսիկները պատկանում են «շիա» աղանդին. իսկ այդ երկու աղանդները այնքան հակառակ են միմեանց, որ իւրաքանչիւր աղանդաւոր մի սաանդին կրօնական առաքինութիւն է համարում իր հակառակորդին սպանելը։

—Այդ լաւ է, եթէ այդպէս լինէր, խօսեց գերեվաճառը և աւելի սրեց իր ուշադրութիւնը։

—Ես Հայաստանից տեղեկութիւններ եմ բերել, Սաքուլ, այնտեղ մի այնպիսի անցք է պատահել, որ եթէ Դաղստանի խանը լսելու լինի, սաստիկ կը կատաղի այնտեղի մահմեդականների վրա։

Եւ բէկը սկսեց պատմել այդ անցքի մանրամասնութիւնները, ասաց, որ Երեւանայ աշխարհում գտնվում են փոքրաթիւ մահմեդականներ, որոնք պատկանում են մի և նոյն աղանդին, որը դաւանում են Դաղստանի լեզգիները. այդ մահմեդականները կատարելապէս են եղել մի կրօնական առ իրանց խալիֆայի՝ Օմարի յիշատակի համար։ Յեղոյին միւս մահմեդականները, որոնք թւով աւելի շատ են, որոնք հակառակ աղանդին են պատկանում և որոնք սաստիկ ատում են, նզովում են Օմարին,—այդ անախորժութեան օրը յարձակվում են սոն կատարողների վրա, շատերին սպանում են, շատերին վիրաւորում են և նրանց մզկիթները լցնում են սատկած շներով։—Մի այդպիսի անցք եթէ լսելու լինի Դաղստանի խանը, ես հաւատացած եմ, որ առանց պատերի, առանց վրէժխնդրութեան չի թողնի իր կրօնակիցներին այսպէս բարբարոսաբար անարգողներին։

—Ես էլ այդպէս եմ կարծում, պատասխանեց գերեվաճառը բէկի պատմութիւնը լսելուց յետոյ։—Հիմայ հաւատացած եմ, որ կարելի է «շունը շան հետ կապակցել»։

—Բայց այդ շուտ պէտք է լինի, շատ շուտ, ասաց նրան բէկը.—գնա՛, այս ամսի վերջում։

—Ինչու անպատճառ այդ ամսի վերջում, հարցրեց գերեվաճառը։

—Այդ իմ գիտնալու բանն է, Սաքուլ, դու այն ասա, կարող ես այդ գործը գլուխ բերել։

Սաքուլը իսկոյն չը պատասխանեց։ Բէկը համոզված լինելով, որ իր առաջիկայ բարեկամը հայոց ազգի, հայոց երկրի և հայոց եկեղեցու մասին այնքան չէին կարող զրգռել գերեվաճառի նախանձախնդրութիւնը, որքան մի քանի գեղցին ոսկիներ, ասաց նրան.

—Եթէ դու այդ յանձնարարութիւնը կը կատարես, կը ստանաս ինձանից հարիւր ոսկի։

Գերեվաճառի դէմքը փայլեց ուրախութիւնից։

—Լսիր, շարունակեց բէկը,—դու հենց որ ստացար պէտք է ճանապարհ ընկնես գէպի Դաղստան։ Քեզ հետ կը գայ իմ կողմից մի այլ աշխատակից, զաղափարի դող Սուլթանը, Նա կառաջնորդէ լեզգիներին գէպի Երեւանայ աշխարհը։

—Այդ հարիւր ոսկին երբ կարող եմ ստանալ, հարցրեց գերեվաճառը։

—Եկար այս րոպէիս, իսկ մնացած կէսը, երբ իմ յանձնարարութիւնը կատարած կը լինես։ Բայց խնդրած եղիր, Սաքուլ, եթէ դու որ և իցէ կերպով կը դաւաճանես ինձ, իմ մարդիկ անպատճառ քո գլուխը կը կտրեն։

—Այդ ես խնդրում եմ, պատասխանեց գերեվաճառը և ընդունեց յիսուն ոսկին։

(Կը շարունակուի)